

PROF. M. PETERSONAS

1962 metų lapkričio 22 dieną mirė žinomas Maskvos universiteto profesorius lingvistas M. Petersonas (gimęs 1885 metais). Jo specialybė buvo slavų kalbos ir bendroji kalbotyra, bet jis turi nuopelnų ir lituanistikai. Tai buvo darbštus mokslininkas ir talentingas pedagogas. Lig šiol jo paskelbta 67 mokslo darbai, iš kurių nemažas skaičius turi didesnę išliekamą reikšmę.

Jam rūpėjo įvairiausi kalbos dalykai. Jis rašė recenzijas dėl pasirodžiusių svarbesnių mokslo darbų, rašė aktualiomis temomis straipsnius, rašė vadovėlius studentams ir šiaip platesnius mokslo veikalus.

Dėl pavyzdžio iš daugelio galima paminėti vieną kitą jo recenziją (išvertus antraštę į lietuvių kalbą): N. Durnovo, Rusų kalbos istorijos aprašas (1925 m.); E. Polivanovas, Kalbotyros įvado ir bendrosios fonetikos paskaitos; A. Šachmatovas, Šių dienų rašomosios rusų kalbos aprašas; A. Šachmatovas, Rusų kalbos sintaksė; Ferdinand de Saussure, Cours de linguistique générale.

Daug dėmesio M. Petersonas skyrė sintaksės mokslui. Minėtini jo straipsniai: Senoji ir naujoji sintaksė; Sintaksės sudarymo klausimu; Lermontovo sintaksė; Akademikas Fortunatovas (1938); Fortunatovas ir Maskvos lingvistinė mokykla (1941); Indoeuropiečių kalbotyros problemos (1929).

Jis domėjosi ir rusų kalbos dialektologija, 1938 metais išleido Dorofejevo sodžiaus tarmę.

Iš stambesnių M. Petersono veikalų reikia paminėti: Kalbotyros įvadas (1938); Šių dienų rusų rašomosios kalbos paskaitos (1941); Rusų kalbos vadovas (1947); Etimologinio žodyno rašymas; Trumpa prancūzų kalbos gramatika (1938); Šių dienų prancūzų kalba (1941).

Iš lituanistikos jo darbai yra šie:

1. Seniausias lietuvių kalbos paminklas (iškeltos svarbesnės Mažvydo katekizmo kalbos ypatybės) Вест. МГУ № 3.

2. Rusų kalbos mokslas lietuviams („Русский язык в школе“, 1941, № 1). Tame straipsnyje autorius lygina lietuvių kalbą su rusų nurodydamas,

kokių sunkumų gali kilti lietuviui mokantis rusų kalbos. Straipsnis turi šiuos skyrius: fonetika, rašyba, leksika, morfologija, sintaksė. Fonetikos skyriuje autorius iškelia, kad rusų kalbos garsų sistema žymiai skiriasi nuo lietuvių kalbos sistemos. Pirmiausia akys kreiptinos į kirčiavimą: rusų kalbos kirtis ekspiratorinis (iškvėpiamasis), stiprus, kirčiuojami skiemenys iškvėpimo stiprumu žymiai skiriasi nuo nekirčiuojamų. Lietuvių kalbos kirtis — muzikalinis-ekspiratorinis. Iškvėpimo stiprumo pasiskirstymas gana vienodas. Iškvėpimo stiprumo atžvilgiu nėra didelio skirtumo tarp kirčiuojamų ir nekirčiuojamų skiemenų. Toliau aiškina, kuo skiriasi rusų ir lietuvių kalbos balsiai ir priebalsiai. Panašiu būdu autorius lygina ir kitų skyrių rusų ir lietuvių kalbos faktus. Straipsnis ilgokas, gali praversti rusų kalbos mokytojams lietuvių mokyklose.

3. Lietuvių kalbos apybraiža, išleido TSRS Mokslų Akademijos Kalbotyros institutas 1955, 160 psl. Tai trumpa gramatika studentams, norintiems gauti supratimą apie lietuvių kalbą, jiems reikalingą kalbotyros mokslui. Be svarbiųjų gramatikos dalykų (fonetikos, leksikos, morfologijos, sintaksės), apybraiža duoda nemaža vietos tekstams iš tautosakos, lietuvių senesnių ir naujesnių rašytojų. Tekstai turi savo pilną žodyną. Tekstai ir žodynas sukirčiuoti; lygiai sukirčiuoti beveik visi gramatikos žodžiai ar sakiniai. Apybraižos įžangoje duotos svarbiausios informacijos iš lietuvių kalbos istorijos. M. Petersonas palaikė glaudžius ryšius su mūsų respublikos kalbininkais, džiaugėsi jų naujais darbais nuolat sekė naujai pasirodančią lituanistinę filologinę literatūrą ir vadovavo mokslinėms disertacijoms iš lietuvių kalbos.

M. Petersonas mėgo skaityti lietuviškus raštus. Norėdamas geriau išmokti kalbos, keturias vasaras praleido Lietuvoje: 1947 metais vasarojo Palangoje, o 1951, 1952 ir 1953 metais ilsėjosi Druskininkuose. Gyvendamas Druskininkuose kvietėsi pas save liaudies dainininkų, kartais keliavo pats į apylinkės sodžius pasiklausti mūsų tautosakos.

M. Petersonas buvo labai geros širdies žmogus, visados atviras ir malonus su kiekvienu pasikalbėti. Net nuėjęs į mišką ir radęs piemenėlius prie bandos, mokėjo rasti su jais kalbą ir gražiai juos prajukinti.

Šviesus M. Petersono, entuziastingo lietuvių kalbos tyrinėtojo ir nuoširdaus mūsų draugo, atminimas ilgai išliks mummyse, o jo indėlis į lietuvių kalbotyrą stiprins broliškus rusų, lietuvių ir kitų tarybinių tautų ryšius.

J. Balčikonis